

CUPRINS

Lista figurilor.....	8
Lista tabelelor.....	10
Lista abrevierilor.....	12

INTRODUCERE

Contextul general al cercetării.....	13
Motivația și importanța cercetării întreprinse.....	15
Actualitatea temei cercetării și stadiul cunoașterii.....	16
Obiective și ipoteze de lucru urmărite în cercetare.....	19
Metodologia cercetării științifice.....	20
Conținutul sintetic al capitolelor.....	23

Capitolul 1. ABORDĂRI TEORETICE ȘI PRACTICE PRIVIND PERFORMANȚA ENTITĂȚILOR ECONOMICE

1.1. Definirea performanței globale și financiare.....	27
1.2. Performanța financiară a entității – obiectiv prioritar al stakeholderilor.....	30
1.3. Indicatori cantitativi ai performanței financiare.....	32
1.3.1. Rezultatul contabil – indicator pentru utilizatorii neinițiați?.....	32
1.3.2. Aprecierea performanței pe baza cash-flow-ului.....	39
1.3.3. Indicatori cantitativi ai performanței financiare utilizați în mediul de afaceri.....	47
1.4. Indicatori calitativi ai performanței.....	50
1.4.1. Raportarea non-financiară.....	50
1.4.2. Indicatori calitativi de performanță utilizați în practică.....	55
1.5. Cercetare empirică privind informațiile financiar-contabile considerate de stakeholderi relevante în aprecierea performanței.....	56

Capitolul 2. DISIMULAREA PERFORMANȚEI FINANCIARE PRIN RAȚIONAMENTE CONTABILE CONSPIRATIVE

2.1. Rolul contabilității creative în „stimularea” performanței.....	64
2.1.1. Poziționări conceptuale privind definirea contabilității creative.....	64
2.1.2. Scopuri, mijloace, motivații și efecte ale contabilității creative.....	70
2.2. Raționamentul profesional – teren favorabil contabilității creative.....	76
2.3. Modele de politici contabile și influența lor asupra performanței financiare.....	78
2.3.1. Politici contabile privind activele imobilizate.....	78
2.3.2. Politici contabile privind stocurile.....	85
2.3.3. Recunoașterea contractelor de construcții.....	90
2.3.4. Tratatamentul cheltuielilor de cercetare-dezvoltare.....	92
2.4. Frauda contabilă.....	95
2.5. Mijloace de detectare a denaturării cifrelor contabile.....	99

2.5.1. Corelații între rezultatul exercițiului și fluxurile de trezorerie	99
2.5.2. Detectarea riscului de manipulare contabilă utilizând modelul Beneish pentru companiile cotate la BVB.....	107
2.5.3. Modelul Jones/Dechow pentru determinarea managementului câștigurilor	119
Capitolul 3. CALITATEA CÂȘTIGURILOR – DEZIDERAT ESENȚIAL AL STAKEHOLDERILOR	
3.1. Definirea calității câștigurilor	122
3.2. Studiu privind percepția generală asupra calității câștigurilor în România	124
3.3. Calitatea câștigurilor pentru companiile cotate la BVB în viziunea Thomson Reuters.....	130
3.4. Calitatea câștigurilor prin prisma sustenabilității și a capacității lor predictive.....	137
3.5. Calitatea câștigurilor – indicator al calității raportărilor financiare.....	145
3.6. Aprecierea calității câștigurilor în funcție de indicatorii de performanță	150
3.7. Relația dintre managementul câștigurilor și calitatea lor	157
Capitolul 4. METODE DE COMBATERE A MANIPULĂRII CONTABILE ȘI DE ASIGURARE A STAKEHOLDERILOR ASUPRA CALITĂȚII CÂȘTIGURILOR	
4.1. Rolul guvernancei corporative în limitarea manipulării contabile.....	160
4.1.1. Studiu empiric privind guvernarea corporativă în rândul companiilor cotate la Bursa de Valori București	166
4.1.2. Corelația dintre scorul de guvernare corporativă și riscul de manipulare contabilă, respectiv calitatea câștigurilor	170
4.2. Comunicarea și transparența în raportarea financiară	172
4.2.1. Studiu de caz privind comunicarea companiilor listate prin intermediul paginilor proprii de internet	177
4.3. Rolul auditului în limitarea contabilității creative și în asigurarea calității câștigurilor	180
4.4. Normalizarea și armonizarea contabilă: inhibarea creativității prin standardizare	185
4.5. Principiile contabile – promotor al calității câștigurilor	189
4.6. Rolul eticii în combaterea manipulării contabile	194
CONCLUZII GENERALE, CONTRIBUȚII PROPRII, LIMITE ȘI PERSPECTIVE ALE CERCETĂRII.....	201
Concluzii generale.....	201
Contribuții proprii	212
Limite și perspective ale cercetării.....	216
REFERINȚE BIBLIOGRAFICE.....	219
ANEXE.....	235
ANEXA 1 Chestionar privind informațiile financiar-contabile considerate de stakeholderi relevante în aprecierea performanței.....	235

ANEXA 2 Extras din algoritmul de calcul al scorurilor M-Beneish și Robu pentru companiile cotate pe piața reglementată a BVB.....	237
ANEXA 3 Studiu referitor la percepția asupra calității câștigurilor.....	238
ANEXA 4 Calitatea câștigurilor (EQ) raportată de Thomson Reuters pentru companiile cotate la BVB	241
ANEXA 5 Prelucrări STATA privind persistența câștigurilor	247
ANEXA 6 Rezultate STATA privind modelarea calității câștigurilor	249
ANEXA 7 Extras excel mod de calcul capacitate predictivă.....	256
ANEXA 8 Carta Albă a comunicării companiilor listate.....	257

INTRODUCERE

Contextul general al cercetării

Piețele de capital reprezintă astăzi un important mecanism al economiei. Buna funcționare a acestora este asigurată de agenții prezenți pe piețele de capital: pe de o parte, companiile listate care își prezintă scenariul mai mult sau mai puțin realist prin intermediul raportărilor contabile, și investitorii interesați care dau replicile prin deciziile lor de investiție, pe de altă parte. Atragerea finanțării prin intermediul piețelor de capital sau al sistemului bancar, crearea unor relații puternice de afaceri cu clienții și furnizorii, stabilitatea salariaților sunt obiective de bază ale entităților economice pentru atingerea cărora imaginea companiei joacă un rol important. Situațiile financiare sunt surse principale de informare pentru stakeholderi pe baza cărora aceștia își fundamentează deciziile. Însă cât de exacte sunt informațiile prezentate, cât de obiective, relevante și complete, astfel încât utilizatorii să aibă încredere în ele? Maximizarea beneficiilor în mod machiavelic poate determina o companie să manipuleze cifrele și informațiile raportate în situațiile financiare, în detrimentul tuturor stakeholderilor. În această paradigmă intervine lucrarea de față prin prezentarea căilor prin care performanța financiară poate fi disimulată, prin recomandarea unor indicatori care ajută la o apreciere corectă a performanței, propunerea unor metode de detectare a manipulării contabile și de asigurare asupra calității câștigurilor, scopul fiind acela al protejării intereselor stakeholderilor mai puțin informați.

Manipularea contabilă poate îmbrăca forma ademenitoare a contabilității creative (sau a managementului câștigurilor, sinonim american al aceluiași fenomen) sau pe cea agresivă, a fraudei contabile. Contabilitatea creativă este o temă actuală și controversată, un subiect de interes atât pentru profesioniștii contabili, cât și pentru utilizatorii informației financiar-contabile.

În încercarea de a descifra această „cutie a Pandorei”, după cum au numit unii autori contabilitatea creativă, părerile sunt dintre cele mai

diverse. Cert este că ea „distorsionează calitatea informației, rezultatele și performanța financiară, reușind să angreneze în vârtejul ei manageri, contabili, auditori mai puțin scrupuloși care prin mijloace îndoielnice caută să-și însușească avantaje necuvenite”¹. În contextul contabilității creative, informațiile își pierd calitatea, performanța financiară, deși atrăgător prezentată, este alterată, iar interesul stakeholderilor este subminat.

Cu toate că se diferențiază de fraudă contabilă prin faptul că respectă litera legii, dar nu și spiritul ei, acest lucru nu face contabilitatea creativă mai puțin periculoasă. Din contră, o face mai înșelătoare și mai greu de detectat.

Grea se anunță și lupta împotriva acestor practici atâta timp cât nu putem miza pe moralitatea celor implicați, deoarece contabilitatea creativă este o problemă de etică, de principii. Ea decurge din subiectivitatea inerentă raționamentului profesional exercitat în interpretarea tranzacțiilor economice, în stabilirea estimărilor, în alegerea politicilor contabile, subiectivitate care poate transforma imaginea fidelă într-o imagine convenabilă.

Victimele acestui fenomen sunt investitorii existenți și potențiali, împrumutătorii și alți creditori în deciziile pe care aceștia le iau pe baza informațiilor financiare. Prin această cercetare îi prevenim ca în interpretarea performanței să își îndrepte atenția și spre notele explicative, spre situația fluxurilor de numerar, spre o analiză mai detaliată a informațiilor publicate și disponibile.

Caracterul subtil al managementului câștigurilor nu face acest fenomen mai puțin periculos decât fraudă contabilă. În fond, ambele sunt negative și imorale, doar că efectele contabilității creative se răsfrâng în primul rând asupra acționarilor, investitorilor și a creditorilor, în timp ce fraudă contabilă afectează în principal statul și se îndepărtează de tărâmul legalității. Din acest punct de vedere, contabilitatea creativă este mai puțin condamnată, însă efectele sale negative pot căpăta aceeași anvergură ca în cazul fraudei. În plus, nu tot ceea ce este legal este și moral. Cercetarea de față abordează cu prioritate managementul câștigurilor, însă cum limita dintre cele două fenomene este foarte alunecoasă, metodele de detectare a

¹ Burja V. & Mihalcea, M.M., Dohan (Litan), C.S., *The effects of creative accounting on the quality of financial accounting information*, Conferința Științifică Internațională Studențească - Ediția a III-a, „Provocările Contabilității În Viziunea Tinerilor Cercetători”, 15 martie 2019, Chișinău, Republica Moldova https://irek.ase.md/xmlui/bitstream/handle/1234567890/567/Burja_V_Mihalcea_M-M_Dohan%20%28Litan_C-S_%29%20conf_con_15.03.19.pdf?sequence=3&isAllowed=y

manipulării contabile abordate în demersul nostru științific pot fi cu succes implementate preliminar unei cercetări de detaliu a actelor de fraudă.

Performanța, sub diferitele ei forme, este cea care impulsionează deciziile de a investi într-o companie. O abordare complexă a performanței presupune nu numai analiza profitabilității, dar și a lichidității, în paralel. Compararea rezultatului operațional cu fluxurile de numerar din activitatea operațională, raportul dintre rezultatul din exploatare și rezultatul brut al perioadei sunt câteva procedee aflate la îndemână care ne pot asigura asupra realității și sustenabilității performanțelor raportate. Aprofundând, în literatura de specialitate au fost elaborate modele econometrice complexe care pot calcula riscul de manipulare a situațiilor financiare, unul dintre ele fiind cel dezvoltat de profesorul Messod Beneish². Dechow ne oferă un alt model care poate calcula gradul calității câștigurilor. Însă cum *a preveni este mai ușor decât a trata*, vom oferi *rețete* care să elimine de la origini manipularea contabilă, asigurând astfel calitatea câștigurilor.

Motivația și importanța cercetării întreprinse

Motivația abordării temei pornește de la influența pe care lipsa informației sau redarea unei informații false o poate avea asupra deciziilor stakeholderilor, producându-se efectul de boomerang asupra entității economice, cu efecte până la nivel macroeconomic.

Performanța financiară este un subiect de interes pentru întreg mediul antreprenorial, de la manageri, la investitori și profesioniști contabili. Abordarea ei prin latura creativă dorește să-i pună pe toți în temă în ceea ce privește efectele seducătoare, dar totodată înșelătoare ale unei prezentări creative a performanței în situațiile financiare. De aceea este importantă o analiză mai aprofundată a performanței în scopul detectării rezultatelor manipulate și al asigurării calității câștigurilor.

Tema este relevantă și utilă pentru utilizatorii informațiilor financiar-contabile, în special pentru investitori, care se pot lăsa seduși de o abordare unilaterală a performanței pe baza profitului. Lucrarea îi avertizează că performanța nu este sinonimă cu profitabilitatea, demonstrându-le că profitul este relativ și puternic influențat de raționamentul profesional subiectiv, îndreptându-le mai departe atenția spre situația fluxurilor de numerar și

² Beneish, M. D., (1999), *The Detection of Earnings Manipulation*, Financial Analysts Journal, 55(5), 24–36.

spre comparația dintre cele două, dar și spre alte metode de detectare a managementului câștigurilor sau de apreciere a calității câștigurilor.

Cercetarea se concentrează pe modul în care calitatea informației financiare și performanța reală a entității sunt afectate de practici de management al câștigurilor și impactul pe care aceste opțiuni îl au asupra rezultatului contabil, asupra trezoreriei și, mai departe, asupra investitorilor și ai altor utilizatori. Lucrarea prezintă totodată modele de detectare a acestor practici și, nu în ultimul rând, metode de combatere a acestor fenomene negative.

Metodele de detectare a manipulării contabile sau de asigurare asupra calității câștigurilor sunt relativ noi și insuficient exploatate în țara noastră. Cercetarea de față prevede o abordare practică a subiectului cu aplicare pe cifrele unor entități cotate la Bursa de Valori București.

Subiectul prezintă interes și pentru auditori pentru a estima într-o fază inițială un nivel mai mic sau mai mare de scepticism.

Deoarece managementul câștigurilor converge spre fraudă, un organ de control poate urmări anumiți indicatori ai manipulării contabile pe care ne propunem să-i identificăm în cercetarea noastră, iar dacă aceștia semnaleză un risc de manipulare contabilă, să aprofundeze cercetările.

Actualitatea temei cercetării și stadiul cunoașterii

Manipularea câștigurilor nu este nici o temă, nici o practică nouă, însă aspectul practic al acesteia este unul de actualitate prin efectele pe care le are asupra performanței financiare. Literatura de specialitate teoretizează amplu subiectul manipularilor contabile, influența lor asupra performanței financiare și asupra deciziilor de investiție. În acest sens, vom contribui și noi cu cercetarea de față prin tratarea acestor subiecte într-o relație de interdependență, oferind și o dimensiune demonstrativă prin aplicarea metodelor de detectare a manipulării contabile asupra companiilor cotate pe piața reglementată a Bursei de Valori București.

Groșanu ș.a. (2012)³ analizează studiile referitoare la contabilitate creativă între anii 1990-2010. Autorii arată că interesul pentru contabilitate creativă a crescut după anii 2000, când au fost publicate 68,5% din articolele analizate. Tot în această perioadă a crescut interesul pentru acest

³ Groșanu, A., Răchișan, P.R., & Berinde, S.R. (2012). *International research regarding creative accounting*. Annals of the University of Oradea, Economic Science Series, 21(2).

subiect și la nivel național. Între autorii care au abordat intens subiectul în țara noastră remarcăm pe Mătiș, Vladu, Negrea (2009)⁴, Balaciu, Bogdan, Vladu (2009)⁵, Vladu, Groșanu (2011)⁶, Groșanu, Răchișan, Berinde (2012)⁷, Vladu, Cuzdriorean (2013)⁸, Balaciu, Bogdana, Feleagă (2014)⁹, Cernușca, David, Nicolaescu, Gomi (2016)¹⁰. Studiile analizate abordează următoarele arii ale contabilității creative: imaginea fidelă, raportarea financiară, guvernanta corporativă, tehnicile de contabilitate creativă, inconsistența standardelor contabile, etica unei companii, scandalurile financiare, asimetria informațională dintre manageri și stakeholderi, independența auditorilor, reforma contabilă. Un procent ridicat al acestor studii (68,42%) au o componentă empirică, 31,58% fiind doar teoretice. Cele mai multe studii empirice analizează practicile de contabilitate creativă în Marea Britanie (30,77%), Australia și Noua Zeelandă (28,20%) și Europa (mai puțin Marea Britanie) – 20,51%. În SUA au fost realizate doar 12,82% din cercetările analizate.

Spre deosebire de contabilitatea creativă, calitatea câștigurilor este un concept relativ nou în România, deoarece la momentul de față nu am descoperit studii care să trateze direct subiectul. De aceea, un obiectiv inițial al acestei părți din cercetare este de explica conceptul de calitate a câștigurilor („earnings quality”) prin intermediul unor cuvinte cheie – caracteristici și condiții ale calității câștigurilor sau concepte opuse. Vom prezenta totodată și soluții practice de măsurare a calității câștigurilor.

⁴ Mătiș, D., Vladu, A.B., & Negrea, L., (2009), *Cash-flow Reporting between Potential Creative Accounting Techniques and Hedging Opportunities Case Study Romania*, *Annales Universitatis Apulensis: Series Oeconomica*, 11(1), 140.

⁵ Balaciu, D., Bogdan, V., & Vladu, A.B., (2009), *A brief review of creative accounting literature and its consequences in practice*, *Annales Universitatis Apulensis: Series Oeconomica*, 11(1), 170.

⁶ Vladu, A.B. & Groșanu, A., (2011), *Some insights regarding creative accounting in Romanian accounting environment-regulators, financial auditors and professional bodies opinion*, *Annals of Faculty of Economics*, 1(1), 661-668.

⁷ Groșanu, A., Răchișan, P.R., & Berinde, S.R., (2012), *International research regarding creative accounting*, *Annals of the University of Oradea, Economic Science Series*, 21(2).

⁸ Vladu, A.B., & Cuzdriorean, D.D., (2013), *Creative Accounting, Measurement and Behavior*, *Annales Universitatis Apulensis-Series Oeconomica*, 15(1).

⁹ Balaciu, D.E., Bogdana, V., Feleagă, L., & Popa, A.L., (2014), *„Colorful” approach regarding creative accounting. An introspective study based*, *Accounting and Management Information Systems*, 13(4), 643.

¹⁰ Cernușca, L., David, D., Nicolaescu, C., & Gomi, B.C., (2016), *Empirical study on the creative accounting phenomenon*, *Studia Universitatis „Vasile Goldiș” Arad - Economics Series*, 26(2), 63-87.